

עיונים במצות
תלמוד
תורה

עיונים במצות
תלמוד
תורה

מלוקט מתוך שיעורי וכתבי
מורינו ראש הישיבה
הגאון רבי אריה מלכיאל קוטלר שליט"א

יו"ל לכבוד שמחת הנישואין של
הבחור החתן שלמה ב"ר אהרן פרלוב
עב"ג
הכלה הבתולה מינקא ב"ר אברהם צבי עגערט

תשפ"ו

לכל עניני הקונטרס
הרב שמואל למברגר
732.966.0879

מכון עלה זית

עריכת ספרים מרישא עד גמירא

publish@alehzayis.com | 732.513.3466

FAX: 732.865.7002 | 732.387.7841

RABBI ARYEH MALKIEL KOTLER
BETH MEDRASH GOVOHA
LAKEWOOD, N.J. 08701

בע"ח

ארי' מלכיאל קוטלר
בית מדרש גבוה
לייקוואוד, נ. דז.

יום זכר אל ויזל להם בגיט אלטן
ברכת מעל טוב זדורה וזלכותה למצד יביז נפשי מבני העלמה
ראול' סנד' לבר' מוה"ר אברהם צבי זיסעל' שליט"א אבינו מלך
רצ"ג גח"ו אר"א נ"שנ"ז בגם הכלה המהוללה אמר אוינת גח"ו
עם ב"ם החתן המופלג גח"ו מוה"ר שלמה ר"י קי"ב' מוה"ר אהרן
בר"ם שליט"א ובר' ויהל' לצדו לענוג ביה נכון ונשא ונאמן בישיבת
שיטתו בה פריכה ה' מיז' גני' ופנוי עוסקים במויה והמלכות בעצה'
ואמרו רוב נחמ מהם ומל' המל' הכבוד, עם אור במהרה ילמד
קול ששון וקול שמח בבנין ביהו קול' קול' קול'
הי"ח בהוקרה ואהבה אהיה לבר' קול'
בישיבת השם אל'ל

יום עש"ק לסדר ויעש להם בתים תשפ"ו

ברכת מזל טוב ערוכה ושלוחה למע"כ ידידי נפשי מבני העליה ראש וראשון לכל דבר
שבקדושה מוה"ר אברהם צבי עגערט שליט"א ולביתו מנב"ת רעיתו תחי' לרגל נישואי
בתם הכלה המהוללה מרת מינקא תחי' עב"ג החתן המופלג בתורה ויראת שמים מוה"ר
שלמה נ"י בן ידידי מוה"ר אהרן פרלוב שליט"א וב"ב.

ויהי רצון שייזכו לבנות בית נכון ונשא ונאמן בישראל שיראו בה ברכת ה' תמיד בנין
ובנות עוסקים בתורה ובמצות בעזרת השי"ת ותרוו רוב נחת מהם ומכל המשפחה
הכבודה, עד אשר במהרה ישמע קול ששון וקול שמחה בבנין ביתו בביאת גואל צדק
במהרה בימינו אמן.

הכו"ח בהוקרה ואהבה
ארי' מלכיאל קוטלר
באאמו"ר הגר"ש זצוק"ל

תוכן הענינים

א בפתח השער

א סימן א והגית בו יומם ולילה לרבי ישמעאל ורשב"י

שני דינים במצות תלמוד תורה + שיטת הרמב"ם שמקיים 'והגית' בקביעות זמן ביום ובלילה + טעם הרמב"ם שהשמיט דברי רשב"י + גדר חיוב ת"ת לרבי ישמעאל ולרשב"י + ביאור דברי הרמב"ם והגר"א ע"פ הנ"ל + שיטת רשב"י ש'ואספת דגנך' אינו פוטר מצות 'ושננתם' + שני אופני קיום של מצות תלמוד תורה + גם לר' ישמעאל יש חיוב של יום ולילה בת"ת + לר' ישמעאל קביעות יום ולילה שייך רק לעוסק ב'ואספת דגנך' + להרמב"ם 'ושננתם' ו'והגית' צריכים להתקיים יחד + קיום המצוה בלימוד שאינו מחכים ממנו + חיוב ת"ת בכל היום והלילה הוא מדין 'ושננתם' + לרשב"י מצות 'והגית' שייכא למצות 'ושננתם'

ב סימן ב עוד בדין והגית, ובענין חיוב תלמוד תורה עד יום המיתה ובאיסור שכחת התורה

הרמב"ם השמיט האיסור לדבר דברים בטלים + האיסור לדבר דברים בטלים משום אסור שכחת התורה + יש שני דינים בתלמוד תורה + מדברי הר"ן מוכח שגם מצות והגית אין מקיימים בקריאת שמע + מחלוקת בדעת הרמב"ם אם מקיימים מצות תלמוד תורה בקריאת שמע + בירור דברי הגר"א בענין זה + רבי ישמעאל ורשב"י נחלקו בגדר דין והגית + לרבי ישמעאל אסור ללמוד חכמה יוגית משני טעמים + חיוב לימוד תורה ביום המיתה ובשעת מיתה

ג סימן ג קריאת שמע שחרית וערבית לקיום דלא ימוש

קיום מצות ת"ת ע"י קר"ש + האם קר"ש נחשב לת"ת לגבי ברכות התורה + האם ברכת אהבה רבה שוה לברכת התורה + החיוב להגות בתורה יומם ולילה + גדר קביעות עיתים לתורה + האם חייב להגות גם ביום וגם בלילה + מה המשמעות של לא ימוש בת"ת + ב' חלקים שונים בחיוב דלא ימוש + קיום 'לא ימוש' אף כשטרוד בעניניו + צריך עת קבוע לת"ת + הטעם דלא סגי בקר"ש למצות ת"ת + מדוע קר"ש לא נחשב לת"ת לגבי ברכות התורה

ד סימן ד שיטות הראשונים בלאו דשכחת התורה

דברי חז"ל על לאו "השמר לך" + דעת הרמב"ן במנין לאו זה במנין המצוות + השמטת העשה של "והודעתם" + חקירה בפירוש "מתחייב בנפשו" + מה ההו"א

שיתחייב באונס + שכחת התורה גורמת לעיוות הדין + התורה הופכת את מהות האדם + ביאור הפסוקים לפי רש"י והרמב"ן + מעלת רואים את הנשמע + גודל מעלת עמל התורה + ההפסד ע"י שכחת התורה + שייכות לימוד התורה ומעמד הר סיני + דעת הרמב"ם דהוא איסור כולל + ביאור השמטת הרמב"ן למצות "והודעתם" + ביאור כאילו מתחייב בנפשו + ענין תחיית המתים במעמד הר סיני + שכחת מעמד הר סיני זה לשכוח את מעלת התורה נתקעת בלבם + עיקר קנין מעלת התורה + זכירת מעמד הר סיני לדעת הרמב"ן

סימן ה מפיסקים תלמוד תורה לתפילה

לה

למה אין צריך להפסיק משום מצות תפילה + איך למדו תוספות קריאת שמע קל וחומר מתפילה + אין מבטלים עבודת תורה מפני עבודת תפילה + טעם הפסק לקריאת שמע משום קבלת עול מלכות שמים + חיי שעה הם צורך גבוה + ה' מתאווה לעסק התורה ועל ידה הוא מתחבר לעולמות + מחלוקת רב המנונא ורבא על אריכות התפילה בלבד + ביאור הא דאין אומרים עוסק במצוה פטור מן המצוה

סימן ו מבטלין תלמוד תורה למקרא מגילה

מד

סוגיית הגמ' + כמה תמיהות בסוגיא + הקדמת מקרא מגילה היא משום תוספת פרסומי ניסא + התביעה היתה על ביטול תורה באיכות + בקריאה לשם מקרא מגילה לא מקיים מצות תלמוד תורה + מחלוקת הראשונים בביטול קריאת שמע לתפילה + האם רשב"י הפסיק לקריאת שמע + ביאור מחלוקת התוספות והרשב"א + מקרא מגילה כקריאת שמע + למה תלמוד תורה אינו דוחה עבודה וקרי"ש + גם תלמוד תורה הוא קבלת עול מלכותו + מעלת המעשה הבא מכח התלמוד + העבודה בקרבנות חמורה מהעבודה דתלמוד תורה + הטעם שמקרא מגילה כקריאת שמע

סימן ז ישלש אדם שנותיו שליש במקרא במושנה ובגמרא

נא

אופן השילוש וחלוקת שנותיו + ביאור דעת הרמב"ם די שלש שנותיו הכונה בכל יום + מקור אחר בגמ' ע"ז לדין ישלש אדם שנותיו + ביאור מח' הרמב"ם והר"ן אם משלש לפי חשבון הנצרך או חשבון קבוע להכל + דעת התוס' שתיקנו לומר לפני התפילה את ג' החלקים של התורה + ביאור המח' רשב"י ורב ישמעאל אם יוצאין יד"ח ת"ת בקר"ש + ביאור מח' רש"י ורמב"ם מהו תורה שבע"פ

סימן ח גדול תלמוד שמביא לידי מעשה

נה

מצוותי תשמורו קיום מצוות או עמל התורה על מנת לקיים + ביאור קושיית הגמרא גדול לימוד תורה שמביא לידי מעשה + המעשה הוא גמר הלימוד וקובע אותו בנפשו + ביאור מחלוקת רש"י ותוס' לפי הנ"ל + ביאור פירוש רש"י על הפסוק את מצוותי תשמורו לפי הנ"ל

- ט סימן ט** מתוך שלא לשמה בא לשמה נט
- לעסוק שלא לשמה מחמת שתחילת דינו על התורה + לעסוק במצוות שלא לשמה + ביאור ענין גדול תלמוד שמביא לידי מעשה + המעשים יהיו מושרשים בתורה + הדין על התורה נצרך לדין על המעשים + רק תורה לשמה היא שורש המעשים + לימוד שלא לשמה שאינו מביא ללשמה ולידי מעשה + מאסה של תורה + ביאור הנפש החיים ב'לעולם' יעסוק שלא לשמה + ההיתר ללמוד שלא לשמה מפני שמביא למעשה + ב' גדרים במתוך שלא לשמה בא לשמה + הלומד לקנטר ולהתירה ולהתכבד + הלומד להתכבד או לקבל שכר + המשמאילים בה + מחלוקת ר"מ ור"ע בלימוד שלא לשמה
- י סימן י** אשר ילמדון ליראה עב
- התורה והיראה - מה התכלית + יראת שמים פנימית וחיצונית + החכמה עושה קנין בנפש + איסור שכחת התורה שלא יפסיד מעלותיה + יראה ע"י שהרוחניות נעשית מוחשית + במחשבה היראה תחילה + תכלית התורה ליראה
- יא סימן יא** אוצר של יראת שמים עז
- האם אין לו לקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה, או יראת שמים + היראה היא אוצר החכמה + קושיות על הביאור הנ"ל + אוצר של יראת שמים היינו התורה עם היראת שמים + ישוב נוסף על קושיית הנפש החיים + ביאור דין קב חומטין לפי הנ"ל
- יב סימן יב** בענין ברכת התורה - אם היא ברכת המצות פא
- חיוב ברכות התורה + קושיות הגר"א בדין ברכה"ת על הרהור + קושיות הגר"א בדין ברכה"ת על פסק דין + חיוב נשים בברכה"ת + הפסק בין הברכה ללימוד + הברכה מחוייבת מצד עצמה ולא התורה מחייבתה + ברכת השבח על התורה + ברכה על עסק התורה + הדמיון בין ברכה"ת לברכה על קריאת התורה + ביאור התוס' שיש רק היסח הדעת ולא הפסק + ביאור דברי הגר"א בענין נשים + ביאור דברי הגר"א בענין הרהור + גדר המקרא והמשנה והתלמוד אצלנו + ביאור דברי הגר"א בענין פסק דין

קונטרס בענין כבוד רבו

- א סימן א** בענין כבוד רבו וכבוד תלמיד חכם צג
- אם יש חילוק בין דין מורא אב לדין מורא רבו + חיוב כבוד רבו האם שייך לדיני כבוד תלמיד חכם + כמה ראיות שדין כבוד רבו מישך שייך לדין כבוד תלמיד חכם + גדר כבוד הרב הוא לכבד התורה שאצלו + דין מורא רבו הוא גדר של כבוד + האם חיוב קימה בפניו הוא מדין הידור או דין כבוד ומורא + מחלוקת הראשונים אם הוי כבוד או מורא

סימן ב בענין קדימת כבוד רבו לכבוד אביו, וכדין אם היה אביו חכם צט

סתירת דברי הרמב"ם באביו חכם ואינו שקול כרבו מי קודם + תמיהה מאי טעמא אביו קודם אף כשאינו שקול לרבו + אם קדימת רבו לאביו היא בעצם או מדין דהוא ואביו חייבים בכבודו + גדר קדימת רבו הוא משום שכבוד רבו הוא כבוד התורה + אימתי קדימת רבו מהא דמביאו לעוה"ב ואימתי מאתה ואביך חייבים בכבודו + ביאור בחילוק בין מחזיר אבידה אחת לבין הקדמה במחזיר שתי אבידות

סימן ג בענין מורה הלכה בפני רבו ודין חולק על רבו קג

חילוקי הדינים בין אם נטל רשות מרבו לאם לא נטל + כשמורה הלכה בפניו ממש אם מהני קבלת רשות + החילוק בין מורה בפניו ושלא בפניו בתוך ג' פרסאות בנטל רשות ובלא נטל + תמיהה על ביאור הגר"א ברמב"ם שלא חילק בין נטל רשות ללא נטל + חילוקי הדינים בין תוך ג' פרסאות לחוץ מג' והמקור + נידון אם 'רשות' ו'מחילה' דין אחד הם או שני דינים + גדר האיסור של חולק על רבו אם הוי מדיני כבוד רבו + החילוק בין קבלת רשות לקבוע ישיבה לבין להורות הוראה ברשות רבו + גדר תלמיד שלא הגיע להוראה וביאור עפ"ז בהא דלא מסתייעא מילתא

קונטרס בענין זכיה בכתר תורה

סימן א ג' כתרים וכתרים של הוד קיג

ההוד שבכתרים + בדברי הרמב"ם האם ירושה שייכת בתורה + דברי הגר"ח שהתורה היא ירושה כללית ולא פרטית + כתר תורה הוא חלק ממצות תלמוד תורה

סימן ב בענין ג' כתרים נכתרו ישראל קטז

מה הם ג' כתרים שנכתרו ישראל + דברי המהרש"א והגר"א בענין הכתרים שקשרו המלאכים לישראל + כתר כהונה והתורה + מדרגת כלל ישראל קודם חטא העגל + הפסד מעלת ישראל בחטא העגל

סימן ג כלל ישראל נכתרו בכתר מלכות קיט

כתר מלכות על ידי התורה + גם לעתיד לבוא תהיה בחינת ממשלה כלפי האומות ולא רק מלכות + ביאור החילוק בין שר לעבד + מהותו של מלך + מאן מלכי רבנן

סימן ד בענין כתר תורה מונח ועומד לכל קכא

הזכיה בכתר תורה אינה דומה לכתר מלכות וכהונה + האם התורה היא ירושה + אמאי הביא הרמב"ם פסוק דקאי על פינחס + הזכיה בכתר כהונה היא המחייב שזה יתקיים + חלק מזכיית דוד במלכות היתה שהיא תהיה לו ולזרעו + חלק מהזכיה היא שאחרים אינם נחשבים ראויים + האם שייך כתר כהונה ומלכות בלי זכיה + גדר מלכות שאול

+ גדר מלכותו של משה + איך פנחס הצטרף לכתר הכהונה + איזה ירושה יש בכתר תורה + הבטחת לא ימושו אינה בגדר זכיה בכתר תורה

סימן ה **בענין זכיית הכתרים במשיחה** קל

ענין המשיחה בשמן המשחה + מהי המשיחה בכתר תורה + כתר תורה הוא כתר שם טוב שעדיף ממשחה + גם בתורה יש ענין שמן המשחה

סימן ו **בי מלכים ימלוכו** קלג

ביאור דברי הרמב"ם שהתורה ממליכה את המלכים + דברי הנפש החיים שקדושת המצוות היא מקדושת התורה + ביאור לפי זה בתפילת ישמח משה

סימן ז **כתר תורה גדול משניהם** קלה

ביאור הס"ד שכתר כהונה ומלכות גדולים מכתר תורה + אי מעלת הגדולה מחייבת ענין הקדימה + חקירה אי כהן גדול עדיף ממלך או מלך עדיף ממנו + הלימוד הנוסף נצרך לממזר תלמיד חכם + טעם שנקט בכהן גדול דוקא מעלת שנכנס לפני ולפנים + חילוק בין דברי הגמרא בהוריות לדברי הרמב"ם

סימן ח **ונתן להם כתר לעוה"ב** קלט

בדברי הרמב"ם שממזר תלמיד חכם עדיף ממי שנכנס לפני ולפנים + הלומד תורה זוכה למעלה גדולה יותר מכהן גדול + כתר תורה הוא בעולם הבא + ביאור הס"ד שממזר לא שייך בכל זה

בפתח השער

יום שמחה הוא לנו להגיש לפני רבנן ותלמידיהון ספר יקר הערך בעניני תלמוד תורה, מאת מורנו ראש הישיבה הגאון רבי אריה מלכיאל קוטלר שליט"א, אשר שמו יקבנו 'עיונים במצות תלמוד תורה'.

נודע בשערים עריבות תורתו של מורנו ראש הישיבה שליט"א ורבים אומרים מי יראנו טוב, ואין טוב אלא תורה. ועתה, בעת שמחתו של מוהר"ר אברהם צבי עגערט שליט"א ונו"ב תחילי, אשר השמחה שרויה במעונם בנישואי בתם הכלה המהוללה מרת מינקא תחילי עב"ג החתן המופלג בתורה ויראת שמים מוהר"ר שלמה נ"י בן מוה"ר אהרן פרלוב שליט"א, התעוררנו לזכות את הרבים ולהדפיס מתורת ראש הישיבה על עניני תלמוד תורה, לכבוד בעלי השמחה.

המאמרים נלקטו מתוך שיעורי וכתבי מורנו ראש הישיבה, חלקם מכת"י וחלקם כבר נדפסו במקומות שונים. מחמת קוצר הזמן לא היה סיפק בידינו לערוך את המאמרים בשלמות כראוי להם. אולם כדי להדפיס הדברים מתוקנים וברורים, עשינו בכל המאמרים הגהה, הוספנו פיסוק ומראי מקומות, וכן הוספנו כותרות משנה לתועלת הלומדים.

אמרו חז"ל (ב"ב קי, א) הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה. על כן באנו להודיע שבח הכלה תחילי ממשפחת אפרתים, אשר אחיה הרב חיים יעקב עגערט שליט"א תלמיד חכם מובהק, מסתופף בצילו של ראש הישיבה ושותה מבארו מים חיים תמידין כסדרן, ובעז"ה עוד יברך על המוגמר ועוד חזון למועד.

ברכות והודאות לידידי מוהר"ר הלל שמעון שימאנאוויטש שליט"א ראש מכון 'עלה זית' ואתו עמו מוהר"ר דוב פערציגער שליט"א, אשר נרתמו למלאכת הקודש במסירות, והוציאו מתחת ידיהם דבר מתוקן ומפואר, בזריזות ובמקצועיות יוצאי דופן. יהי ברכת ה' עליהם ויראו הצלחה בכל מעשי ידיהם.

כמה נאה וכמה יאה להגדיל תורה ולהאדירה בימי שמחת הנישואין. ידוע מדברי חז"ל במקומות רבים, שכל מתן תורה היה בבחינת אירוסין ונישואין בין כנסת ישראל לאביהם שבשמים. ועוד אמרו חז"ל (שיר השירים רבה ג), "ביום חתונתו וביום שמחת לבו" (שיר השירים ג, יא) אלו דברי תורה, שנאמר "פקודי ד' ישרים משמחי לב" (תהלים יט, ט), ע"כ. הרי לנו שענין הנישואין והתורה מישיך שייכי זה בזה.

נישא ברכה נאמנה למוהר"ר אברהם צבי עגערט שליט"א ולנו"ב שיראו נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם בטוב ובנעימים לאורך ימים ושנים. ואת הזוג הצעיר נברך שתשרה השכינה בביתם, יושפע עליהם שפע ברכה בכל דרכיהם, יראו דורות ישרים עוסקים בתורה ובמצוות, ויראו אך טוב וחסד כל הימים.

בברכת התורה

חברי המערכת

סימן א

והגית בו יומם ולילה לרבי ישמעאל ורשב"י

שיטת הרמב"ם שמקיים 'והגית'

בקביעות זמן ביום ובלילה

[ב] והנה העמיד הרמב"ם שהמנחה ד' והגית בו יומם ולילה מקיים על ידי קביעות זמן ביום ובלילה, ולכאור' הוא כשיטת רבי אמי במנחות (נט, ב) ע"ש במשנה לענין לחם הפנים 'ואחד של זה צפנים ועליו לחם הפנים התמיד וארבעה כהנים נכנסים וכו' אלו מושכים ואלו מניחים טפחו של זה וטפחו של זה כנגד טפחו של זה שנאמר לפני תמיד ר"י אומר אומר אלו נוטלין ואלו מניחין אף היא היתה תמיד' ע"כ.

ובגמ' תניא רבי יוסי אומר אפילו סילק את הישנה שחרית וקידר את החדשה ערבית אין זכך כלום אלא מה אני מקיים לפני תמיד שלא ילין שלחן בלא לחם, א"ר אמי מדבריו של ר' יוסי ללמוד אפילו לא שנה אלא פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית קיים מנחה 'לא ימוש ספר התורה הזה מפין' (יהושע א, ח), א"ר יוחנן משום רשב"י אפילו לא קרא אדם אלא קרית שמע שחרית וערבית קיים 'לא ימוש', ודבר זה אסור לאומרו בפני עם הארץ ורצא אמר מנחה לאומרו בפני עם הארץ, שאל בן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל את ר"י כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמת יונית קרא עליו המקרא הזה 'לא ימוש וגו' והגית בו יומם ולילה' לא ודוק שעה שאינה מן היום ולא מן לילה ולמוד זה חכמת יונית, וכו' ע"כ.

שני דינים במצות תלמוד תורה

[א] **כתב** הרמב"ם (פרק א מהלכות תלמוד תורה הלכה ח) וז"ל כל איש מישראל חייב צת"ת בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין צעל יסורין בין צחור בין זקן שתשש כחו, אפי' עני המחזר על הפתחים ואפילו צעל אשה וצנים חייב לקבוע לו זמן לת"ת ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה עכ"ל.

והנה באור ישראל למרן רבי ישראל סלנטר (מכתב כז) העמיד שיש צ' חיצים במצות ת"ת, א. מעשה של לימוד התורה. ב. חיוב ללמוד כדי לקנות ידיעות וקניינים צחורה ולקנות הצנה והעמקה ולהתהוות ת"ת מובהק, ומקיים מעשה מנחה דת"ת גם בלא שיוסף צדיעתה, ונלמד מקרא ד' והגית' (יהושע א, ח) וחלק הצ' מקרא ד'ושננתם' (דברים ו, ז), ע"ש.

ובפשטות שהלכה זו היא במצות ת"ת של מעשה המנחה הנלמד מקרא ד' והגית' [ובאמת שבצרכת שמואל (קידושין סימן כו) העמיד שמצות והגית הוא באמת מצות ת"ת שבפסוק דודצרת צם בשכבך ובקומך], ועל כן עד הלכה ח' איירי במצות 'ולמדתם' שחייב אדם ללמד את בנו ואת עצמו שהוא ג"כ מצות 'ושננתם' שהוא ללמוד כדי להיות ת"ת, וכ"ע שהו"ל להעמיד מנחה זו בראשונה שזהו עיקר מעשה המנחה דת"ת.

טעם הרמב"ם שהשמיט דברי רשב"י
 ג] עוד קשה מה שהשמיט הרמב"ם שם את
 דברי ר' יוחנן משום רשב"י שאפילו לא
 קרא אלא קר"ש שחרית וערבית קיים 'לא ימיש',
 ובהגהות מיימונית הציאה שבשעות דחוקות ילא
 יד"ח בקר"ש, ועיין בשו"ע (סימן רמו סעיף א)
 שהציא לשון הרמב"ם, והרמ"א הציא דברי
 הגה"מ שכתב וז"ל, ובשעת הדחק אפילו לא
 קרא אלא קר"ש שחרית וערבית לא ימיש קרינן
 ציה, עכ"ל.

ובביאור הגר"א כתב וז"ל כר' יוחנן שם
 ובגדרים ח' א' ואין דעת הר"ן כן
 שם, וז"ל דס"ל דסוגיא כרבי יוסי צמתניתין
 כמש"ש מדבריו, עכ"ל. ור"ל דהר"ן ס"ל שרבי
 ישמעאל ות"ק צמתנות לא ס"ל דיד"ח בקר"ש,
 ושכן היא דעת המחבר. ואמנם תמוה שא"כ ס"ל
 שגריך כל היום וכל הלילה כמו בלחם הפנים וכמו
 שאמר רבי ישמעאל לצן דמא, וא"כ גם קציעות
 זמן ציום וצליה לא יספיק ואיך לקח סכינא
 חריפא לפסוק כת"ק וכו', ישמעאל לענין קר"ש
 ולא לענין פרק אחד בשחרית וערבית, וז"ע.

ובאמת דברי רשב"י אינם חידוש כלל צדינא
 ד'יהגית צו יומם ולילה', רק בהגדרת
 פרק אחד שאמר רבי אמי שמספיק פרק אחד
 שגם קר"ש הוא פרק אחד ואם מספיק פרק אחד
 למה שלא יספיק גם קר"ש, וא"כ איך תולה מלות
 ת"ת בקריאת שמע צמתלוקת דת"ק ור"י צמתות
 לחם הפנים, וז"ע.

גדר חיוב ת"ת לרבי ישמעאל ולרשב"י
 ד] **ונראה** צוה דהנה יש להקשות הן צדברי ר'
 ישמעאל והן צדברי רשב"י מדצרייהם
 צצרייתא (צרכות לה, צ) דת"ר לא ימוש ספר
 התורה הזה מפריך (יהושע א, ח) יכול דצרים

ופלגי ר' ישמעאל ורשב"י דלרבי ישמעאל
 'יהגית צו יומם ולילה' הוא כל היום
 וכל הלילה, ולרשב"י הרי הוא מקצת היום,
 והקציעות זמן צריך שיהיה ציום וצליה, ויונא
 שת"ק בלחם הפנים הוא כדברי רבי ישמעאל,
 ורבי יוסי כדברי רשב"י, ולכא' דברי הרמב"ם הם
 כדברי רבי אמי שהוא סובר כדברי רבי יוסי.

ועיין בלח"מ שהק' שבחם הפנים קי"ל כרצנן
 צהלכות תמידין ומוספין (פרק ד הלכה ד)
 שטפחו של זה צנד טפחו של זה וא"כ 'לא ימיש'
 כפשוטו, והיאך פסק כר' אמי שהוא מדבריו של
 רבי יוסי דהו"ל למפקס כרצנן, שהרי לכא' רצנן
 דס"ל כן צתמיד ס"ל כרבי ישמעאל שגריך כל
 היום וכל הלילה, ע"ש.

ועיין צביאור הגר"א (יו"ד סימן רמו ס"ק ה)
 שכתב וז"ל, ציום וצליה כו' מנחות זט'
 צ' שאל צן דמא כו' עכ"ל, הרי שבאמת ס"ל
 דקי"ל כר' ישמעאל.

ואמנם תמוה מדברי הרמב"ם משמע שאין
 צריך יותר מקציעות זמן ציום וצליה
 שהוא לכא' פרק אחד בשחרית ופרק אחד
 צערבית [ומה שלא הציא קר"ש שחרית וערבית
 יש לומר כמש"כ צמגיד משנה שהוא משום
 שפסק כמ"ד דאסור לאומרה צפני עם הארץ,
 ויל"ע צוה].

ודבריו ז"ע עוד, שלכא' מה שהציא הגר"א
 מדברי רבי ישמעאל הוא ענין של יום
 ולילה, ואמנם צשיטת רבי ישמעאל עצמו איכא
 למימר דיום ולילה הוא דוקא כל היום וכל הלילה,
 ומהיכי תיתי שלרבי ישמעאל יקיים המצוה
 צמקצת היום וצמקצת הלילה, וז"ע. ועיין שם מה
 שתי' הלח"מ צוה, והגר"א לא ניחא ליה צדבריו.

כל סעודה וסעודה ליטב צקוכה וי"ל דשאיני תורה
 דאינו מייראש דעתו דכל שעה אדם מחייב ללמוד
 דכתיב והגית בו יומם ולילה והוי כמו יושב כל
 היום בלא הפסק וכו' עכ"ל.

ובתוס' רבינו פרץ הוסיף וכתב וז"ל, כמו
 שיושב כל היום ללמוד עכ"ל, וכעין זה
 בהרא"ש ע"ש, ונמצא שזוהו שאינו מסיח דעתו
 מלחזור לתלמודו נחשב שקיים 'והגית' דכל היום
 בלא הפסק, וזהו אופן של קיום דכל היום, וא"כ
 ס"ל לרבי ישמעאל באמת שהדין של 'והגית' הוא
 כל היום והלילה רק שנחשב קיום דכל היום אפילו
 על ידי קציעות זמן ציום וצלילה.

ואמנם נראה שכל זה באופן שהנריך להפסיק
 בשביל ה'ואספת דגנך', אבל באופן של
 בן דמא שמה שמפסיק אינו בשביל 'ואספת דגנך'
 הרי נחשב צודאי להיסח הדעת והפסק בלימוד
 התורה, וממילא חייב ללמוד כל היום וכל הלילה
 לפי שיטת רבי ישמעאל [ות"ק דרבי יוסי בלחם
 הפנים] ש'לא ימוש' הוא כל היום וכל הלילה.

ביאור דברי הרמב"ם והגר"א ע"פ הג"ל
 [ה] **ובזה** מובן שפיר מה שהציא הרמב"ם
 מדברי רבי ישמעאל שיש דין של יום
 ולילה, ומה שהנריך גם שיהיה לומד כל היום הוא
 בגוונא שאין לו את הנריך של 'ואספת', ובסיפא
 הרמב"ם איירי בעני המחזר על הפתחים ובעל
 אשה וזנים, והיינו מי שעסוק צפרנסתו, ולכן גם
 לפי רבי ישמעאל איכא גדר של קציעות זמן ציום
 ולילה, ושפיר הציא הגר"א מדברי רבי ישמעאל,
 ואמנם עדיין צ"ע שלא הציא עיקר הדין דרבי
 ישמעאל דכל היום וכל הלילה, וז"ע.

ומבואר בזה מש"כ הגר"א דקר"ש לא יספיק
 לקיום המצוה ד'לא ימוש', דכשקובע
 זמן ואינו מסיח דעתו מלחזור וללמוד רק אז

כמשמען ת"ל ואספת דגנך (דברים יא יד) הנהג
 זהם מנהג דרך ארץ דברי רבי ישמעאל, רשב"י
 אומר אפשר אדם תורש בשעת תרישה וזורע
 בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה תורה מה תהא
 עליה, אלא כאן בזמן שישראל עושין רצונו של
 מקום וכו' כאן בזמן שישראל אין עושין רצונו של
 מקום וכו' ע"כ.

והיינו שרשב"י ס"ל דדברים ככתבם ולא ימים
 והגית הוא היום וכל הלילה, ובגמ'
 מנחות ס"ל לרשב"י דפרק אחד ציום ואחד צלילה
 ואפי' בקר"ש ציום וצלילה מספיק, וכן ר'
 ישמעאל במנחות ס"ל ד'לא ימוש' כמשמען דכל
 היום וכל הלילה, ובצרכות ס"ל דמספיק במקצת
 ולא כמשמען.

ועיין בהגהות הרצ מרנשצורג במנחות שמציא
 מהש"ך (סימן רמו ס"ק א) דגריס רבי
 שמעון בן יהוודק, ומסתמא צא ליישב סתירה זו,
 ואמנם עדיין איכא סתירה לפי הגירסא אשר
 לפנינו, וז"ע.

והנה בדברי רבי ישמעאל נראה ע"פ מה
 שכתב הצרכות שמואל סוף קידושין
 (סימן כו) מצואר בדברי שיש צ' אופנים של קיום
 מצות ת"ת דיומם ולילה, דיש אופן של קיום
 בכל היום וכל הלילה ויש אופן של קיום עם
 היתר ד'ואספת', ואמרו"ר ז"ל הוסיף הסבר
 שענין 'לא ימוש וכו' והגית בו יומם ולילה' הוא
 גדר של מילוי כל זמנו בתורה, והאופן של
 'ואספת' מנטרף לזה ואינו כהפסק והוי מילוי
 כל הזמן בתורה.

וביאור הדברים נראה ע"פ דברי התוס'
 בצרכות (יא, ג, ד"ה שכז נפטר)
 שהעמידו את הדין שצרכות התורה וצרכות אהבה
 רצה פוטרים כל היום אפילו אם יפסיק, וע"ש
 שהקשו וז"ל וא"ת מ"ש מסוכה שנריך לצרך על

בפיק, שזהו מצות ת"ת להיות ולהתעבד לת"ת, ומנזר זה אי אפשר שיהיה ה'ואספת' לכתחילה, ואמנם ברש"י לא נריך כלל להיתר ד'ואספת' בשביל ה'לא ימוש', ורק בשביל הדין 'ושננתם' נריך ההיתר ד'ואספת', רק שס"ל דהוי היתר דדיעבד בגדר אין עושין רצונו של מקום, ורק לר' ישמעאל שמחמיר בה'לא ימוש' הוא שנריך ההיתר של 'ואספת' גם לענין ה'והגית' כנ"ל [וכ"ז דלא כהנפיש החיים שכתב שלרש"י הוי ה'לא ימוש' כמשמעו].

שני אופני קיום של מצות תלמוד תורה [ז] ועדיין נשאר עלינו לבאר א"כ השמטת הרמז"ם צמה שלא הביא עיקר דינא דרבי ישמעאל דמצות ת"ת כל היום וכל הלילה, וז"ע.

ובאמת שיש להקשות יותר שלכא' עיקר המצוה והמעשה מצוה ד'והגית' אינה מנזר דין 'ושננתם' שיהיה לומד כדי להיות ת"ת, אלא רק דין מעשה המצוה דת"ת [ואפי' אם לא יתעבד ת"ת על ידי זה וילמד דברים שלא יוסיף לו הלימוד כלום ג"כ יקיים מצוה זו], והקשינו שא"כ הלכה זו היא נריך להיות בתחילת ההלכות, ולפי דברי הגר"א שלמד שהרמז"ם פסק כרבי ישמעאל א"כ כשהביא עיקר המצוה הו"ל להביא שהמצוה היא ללמוד כל היום וכל הלילה, ולמה הביא עיקר מעשה המצוה רק בנוגע לקיום עם ה'ואספת דגנך'.

ועוד יש להעיר שאם זה נכון שכאן הביא המעשה מצוה דללמוד א"כ נמצא שיש כאן לכא' צ' מצוות בת"ת, א' ללמוד וללמד שהיא מצוה ללמוד כדי לדעת תורה, [ובזה כבר ביארנו בטעם שנחשב הללמוד והללמוד למצוה א' שניהם יסוד א' והוא ריבוי התורה ועשיית

נחשב ללמוד כל היום, אבל כזה שקרא קר"ש אינו נחשב שקיים המצוה ד'לא ימוש' שהוא כאילו באמצע הלימוד, ולא שייך ע"ז לומר שאינו מקים דעתו מלחזור וללמוד, ואין כאן צירוף כלל, וא"כ לרבי ישמעאל אינו יכול לקיים כזה הלך ימים כנ"ל.

שיטת רשב"י ש'ואספת דגנך' אינו פוטר מצות 'ושננתם'

[ו] **והנה** כל זה בשיטת רבי ישמעאל, אבל בשיטת רשב"י לכא' לא יתיישב בהכי, שהרי רשב"י העמיד שאפי' קר"ש שחרית וערבית סגי, ומנזר הקרא ד'ואספת דגנך' הרי יכול לקבוע קצת זמן בשחרית ובערבית, ומשמע שאין זה רק מחמת הפטור של 'ואספת דגנך', דאילו כן היה חייב להוסיף על הקר"ש, ומשמע שזהו הדין ד'תמיד' וד'לא ימוש' לכתחילה, וא"כ בשיטת רשב"י הסתירה במקומה עומדת.

ובזה מצוהר היטב שלא הביא הרמז"ם הדין של קר"ש, שלשיטת רבי ישמעאל באמת אין מקיים המצוה בקר"ש, שהרי לא שייך לקבוע היום לתורה על ידי קר"ש שחרית וערבית בלבד, ורק ז"ע שלא הביא הקרא דוהגית צו יומם ולילה כנ"ל, והיכן הביא דין זה שנריך ללמוד תמיד.

ולו"א דברי הנפיש החיים (שער א פרק ט) היה נראה לומר שרשב"י ס"ל שה'לא ימוש' הוא כמשמעה, וי"ל שבאמת מנזר ה'לא ימוש' באמת ס"ל לרשב"י שמספיק מקצת ציום ומקצת צלילה, וגם קר"ש שחרית וערבית מספיק לזה, ומה שאמרו צברייתא (ברכות לה, ז) אם אדם חורש וכו' תורה מה תהא עליה, אין זה מנזר קיום צמנות 'והגית' רק מנזר התורה מה תהא עליה, ומנזר הדין ד'ושננתם' וכו' שיהיו ד"ת מחודדים